

УДК 629.484.002

*А. О. Касич,
д. е. н., професор,
Київський національний університет технологій та дизайну, м. Київ
Н. М. Яценко,
к. е. н., доцент,
Кременчуцький національний університет ім. М. Остроградського, м. Кременчук
Є. В. Калько,
магістрант, Кременчуцький національний університет ім. М. Остроградського, м.
Кременчук*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО МЕТОДИКИ АНАЛІЗУ ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛЬНИХ РЕСУРСІВ

*А. О. Kasych,
Doctor of Science (Economics), Professor, Professor of the Department of Management, Kyiv
National University of Technologies and Design
N. M. Yacenko,
PhD (Economics), Candidate on Doctor Degree, Professor of the Department of Accounting,
Analysis and Audit,
Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University
Y. V. Kalko,
Master of the Department of Accounting, Analysis and Audit,
Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University*

MODERN APPROACHES TO THE METHODS OF ANALYSIS OF MATERIAL RESOURCES

У статті досліджено основні напрями удосконалення існуючої методики аналізу використання матеріальних ресурсів підприємства та наголошено, що вона повинна змінюватись (розширюватись та доповнюватись) у відповідності з розвитком наукових підходів до дослідження процесів функціонування підприємств, а також у відповідності з вимогами практики. Також було систематизовано основні підходи до дослідження процесів розвитку підприємства, які зумовлюють зміни аналітичних процедур. Існуючу методику доповнено такими важливими етапами як аналіз екологічної політики та аналіз енерговитрат, що дозволяє більш комплексно представляти результати діяльності підприємства.

The article is dedicated the basic directions of improvement of existing methods of analysis material resources and stressed that it must change (expand and supplemented) in accordance with the development of scientific approaches to the study of the functioning of enterprises, and in accordance with the requirements of

practice. Also there have been systematized basic approaches to study the processes of the enterprise growth, which cause changes in analytical procedures. The existing method was supplemented such important stages as environmental policy analysis and analysis of energy consumption, allowing more comprehensively represent the results of the company.

Ключові слова: *аналіз, методика, матеріальні ресурси, етапи, удосконалення, підходи.*

Keywords: *analysis, methodology, material resources, stages, improvement approaches.*

Постановка проблеми. Методичні підходи до аналізу тих чи інших процесів функціонування підприємства є досить статичними та змінюються досить рідко, враховуючи високий рівень їх розроблення. Одним, з найбільш усталених напрямів аналізу є аналіз використання матеріальних ресурсів. Однак, динаміка економічних процесів у зовнішньому по відношенню до підприємства середовищі вимагає прийняття ефективних управлінських рішень, в тому числі, стосовно використання матеріальних ресурсів. Саме тому, результати аналізу використання матеріальних ресурсів, отримані відповідно до існуючої методики, не дозволяють представити досліджувані процеси відповідно до сучасних потреб управління.

Актуальність дослідження. Дослідження методичних підходів до аналізу використання матеріальних ресурсів залишається важливою складовою розвитку такої дисципліни як аналіз господарської діяльності. Це пов'язано з тим, що:

По-перше, рівень матеріаломісткості виробництва на українських підприємствах залишається високим. А в умовах постійної інфляції, коли відбувається суттєве зростання цін на покупні сировину, матеріали, комплектуючі, цей чинник призводить до подорожчання кінцевої продукції та зниження фінансових результатів діяльності промислових підприємств. Такий стан речей зумовлює необхідність проведення більш якісного аналізу рівня матеріальних витрат.

По-друге, відбувається еволюція теорії розвитку організацій, на яку впливає, зокрема, концепція стійкого розвитку, що означає більш ефективне використання наявних ресурсів та важливість вирішення екологічних проблем. Також актуальним в аналізі залишається ресурсний підхід, однак в даний час в аналітичній практиці підприємства активно застосовують систему збалансованих показників, що розширює меді аналізу.

Всі ці зміни зумовлюють необхідність визначення напрямів удосконалення аналізу безпосередньо використання матеріальних ресурсів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання забезпечення ефективного використання матеріальних ресурсів підприємства із позицій управління, і з позицій аналізу постійно вивчаються українськими вченими. Серед найбільш значимих праць слід вказати роботи Л. Бандоріна [1], І. Бондарева [2], А. Бубели [3], К. Іванової та К. Банка [4], В. Конашук та О. Дусенко [5], А. Касич та О. Чубки [5], А.Конащука [6], А. Кравцової та О. Сисюк [7], Л.С. Стефанишина [8], В. Хаврука [9]. Однак у більшості праці питання використання матеріальних ресурсів розкрито з позицій управління, не завжди враховані галузеві особливості. Саме тому, доцільно зупинитись на дослідженні процесів використання матеріальних ресурсів з позиції удосконалення методики їх аналізу з урахуванням потреб сучасної теорії та практики.

Мета статті – дослідити існуючу методику аналізу використання матеріальних ресурсів підприємства та визначити основні напрямки її удосконалення, в тому числі, із застосуванням практичних прикладів.

Основні результати дослідження. Методика аналізу використання матеріальних ресурсів підприємства є важливим етапом комплексного дослідження процесів функціонування підприємства. Матеріальні ресурси залишаються важливою складовою виробничої діяльності підприємства, вартісна характеристика якої є найбільш динамічною, а отже суттєво впливає на витрати діяльності та фінансові результати.

Методика аналізу використання матеріальних ресурсів передбачає традиційно ряд важливих етапів: аналіз потреби підприємства в матеріальних ресурсах, аналіз величини запасів (матеріальних ресурсів) використаних підприємством за певний проміжок часу, аналіз виконання договорів на постачання матеріальних ресурсів, аналіз ефективності використання матеріальних ресурсів, інші. Основні існуючі етапи аналізу використання матеріальних ресурсів, а також можливі напрями його розширення відповідно до вимог сучасного етапу розвитку теорії організації наведено на рис. 1.

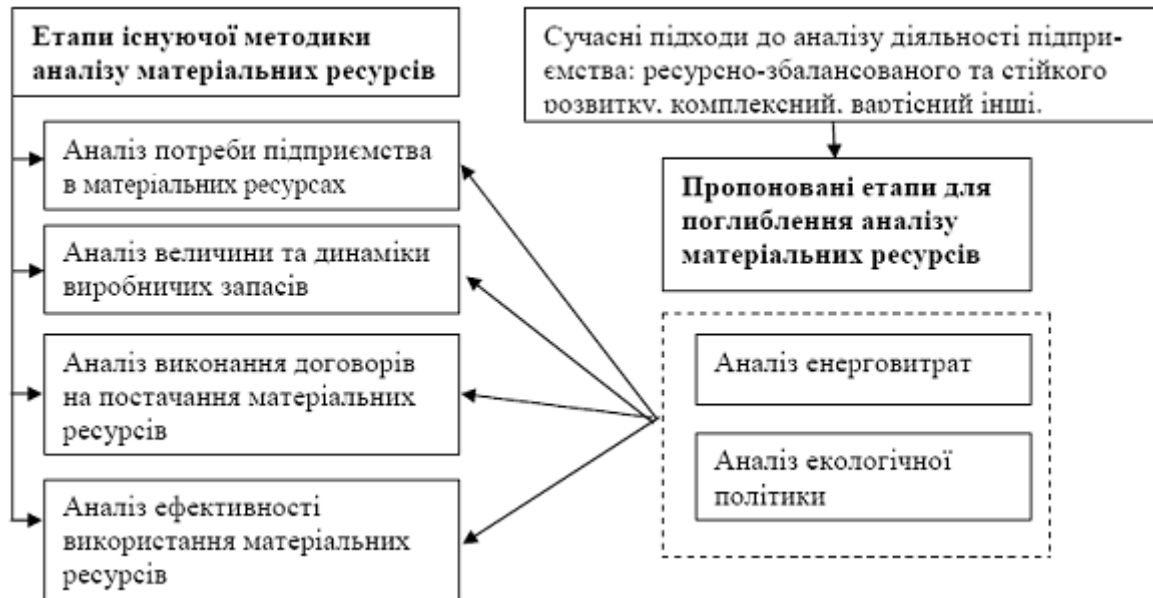

Рис. 1. Поглиблення методики аналізу використання матеріальних ресурсів

Джерело: розробка авторів

Далі зупинимось на критичній характеристиці існуючих етапів з точки зору формування необхідної інформації для прийняття ефективних управлінських рішень у сфері ресурсокористування та запропонуємо основні напрями удосконалення відповідно до розвитку методичних підходів та сучасних потреб практики.

Основою розширення методики аналізу використання матеріальних ресурсів, на нашу думку, повинні стати такі підходи:

- вартісний підхід, який передбачає проведення всебічного дослідження впливу величини матеріальних ресурсів на вартісні характеристики результатів діяльності;
- збалансований підхід, який визначає необхідність дослідження процесів використання матеріальних ресурсів у взаємозв'язку з використанням інших видів ресурсів та результатів діяльності підприємства;
- комплексний підхід – визначає необхідність дослідження процесів функціонування підприємства в контексті стійкого його розвитку.

Застосування цих підходів дозволяє розширити спектр питань, які слід досліджувати в процесі аналізу використання матеріальних ресурсів.

Так, загальну величину використаних матеріальних ресурсів досліджують беручи до уваги такі показники як частка виробничих запасів у складі активів підприємства та у складі оборотних активів підприємства. Ці показники відображають структурні характеристики активів, необхідні для нормального функціонування підприємства. Важливим об'єктом аналізу на даному етапі повинні стати також структурні зрушення, які будуть свідчити про можливі позитивні чи негативні тенденції. Зокрема, зменшення частки запасів та збільшення, наприклад, дебіторської заборгованості свідчить про проблеми із забезпеченням оборотності активів.

Оскільки інфляційні процеси по різному впливають на ціни на матеріальні ресурси та на ціни на продукцію підприємства, то слід врахувати темпи росту цін на покупні матеріальні та темпи росту цін на кінцеву продукцію. У разі, якщо динаміка цін на кінцеву продукцію перевищує динаміку цін на матеріальні ресурси, то підприємство все ж має зростання фінансових результатів, а тому може ігнорувати заходи з впровадження більш ресурсоефективних технологічних процесів. Протилежне співвідношення свідчить про неспроможність підприємства компенсувати зростанням цін на власну продукцію ріст цін на матеріальні ресурси, зниження фінансових ресурсів підприємства та нагальність завдання впровадження ресурсозберігаючих технологій.

Концепція стійкого розвитку на мікрорівні визначає необхідність дослідження матеріальних ресурсів не тільки на «вході», а й на «виході». В процесі використання матеріальних ресурсів підприємство формує відходи виробництва, які досить часто спрямовує у зовнішнє середовище. Сучасні підприємства повинні нести відповідальність за екологічні наслідки своєї діяльності, яка традиційно досліджується та презентується у звітності зі стійкого розвитку. В даний час питання відповідальності бізнесу перестають бути декларативними, а підприємства, які бажають брати участь у продажах своїх акцій на міжнародних фондових біржах заповнюють звітність зі стійкого розвитку в автоматичному режимі. Відповідно такий етап аналізу як аналіз екологічних питань повинен стати складовою дослідження

Саме тому, доцільно проаналізувати: рівень матеріальних відходів виробництва, рівень витрат на повторне використання, утилізацію та захоронення відходів виробництва та інші показники. Загалом екологічна відповідальність означає, що підприємства повинні формувати та реалізувати екологічну політику, яка передбачає покращення екологічних характеристик продукції та діяльності підприємства.

Відповідно аналіз використання матеріальних ресурсів, на нашу думку, слід доповнити такими етапами.

1. *Дослідження екологічної політики підприємства та її цілей.* Оскільки головні завдання екологічної політики полягають у підвищенні екологічної безпеки виробництва за рахунок раціонального використання

природних ресурсів та зниження негативного впливу на оточуюче середовище при збереженні їх балансу із соціально-економічними потребами підприємства. доцільно проаналізувати:

- результати екологічної сертифікації продукції підприємства (за необхідності);

- екологічне супроводження технологічних процесів та впровадження у виробництво нових технологічних процесів, обладнання;

- екологічні наслідки функціонування підприємства.

В процесі аналізу досліджують:

- динаміку обсягів виробництва та величини викидів підприємства;

- динаміку та структуру викидів у розрізі їх видів (вода, газ, тверді відходи);

- можливості повторного використання відходів та витратність цих процесів;

- величина витрат на утилізацію промислових відходів підприємства тощо.

2. *Аналіз рівня енерговитрат.* Найвищою динамікою цін серед різних видів матеріальних ресурсів характеризуються ціни на енергію та паливо. А тому цей напрям аналізу потребує деталізації та досконалого дослідження. Основою пошуку резервів зниження енерговитрат повинен стати аналіз: загальної їх величини у вартісному вимірнику та у натуральних показниках у розрізі видового складу, наприклад, газ, теплова енергія, електрична енергія тощо. Досить важливим є аналіз питомих витрат енергетичних ресурсів, та матеріальних ресурсів в цілому, з розрахунку на одиницю виробленої продукції у натуральних чи умовних вимірниках.

Висновки і пропозиції. Проведене дослідження продемонструвало, що в даний час у відповідності із запитом користувачів інформації існує реальна потреба в удосконаленні аналітичної роботи на підприємства, в тому числі, щодо використання матеріальних ресурсів. Існуючу методику аналізу використання матеріальних ресурсів запропоновано розширити за рахунок таких додаткових етапів, зокрема, комплексного дослідження екологічної політики та аналізу енерговитрат. Запропоновані напрями аналізу є важливими, перш за все, для українських підприємств. Завдання оптимізації витрат визначають необхідність зниження прямих матеріальних витрат та витрат на енергоносії, а отже запропоновані доповнення до існуючої методики дозволять суттєво підвищити рівень інформаційного забезпечення управлінських рішень.

Забезпечення прозорості інформації щодо екологічних наслідків – взагалі новий напрям комплексного аналізу для українських підприємств, який потребує відповідних методичних розробок.

Список використаних джерел.

1. Бандоріна Л.М. Факторна адитивна модель аналізу використання матеріальних ресурсів підприємства / Л.М. Бандоріна, О.Б. Скороход, А.О. Яхтіна // *Економіка и управление.* – 2013. – № 1. – С. 49-54.

2. Бондарева І.А. Удосконалення управління матеріальними ресурсами як аспект підприємницької діяльності / І.А. Бондарева // *Вісник Національного університету «Львівська політехніка» [Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку].* – 2001. – № 417. – С. 20-23.

3. Бубела А.В. Дослідження систем управління матеріальними запасами / А.В. Бубела // *Вісник Національного транспортного університету.* – 2013. – № 26. – Ч. 2. – С. 68-72.

4. Іванова К.В. Побудова комплексу методик оптимізації витрат матеріальних ресурсів підприємства [Електронний ресурс] / К.В. Іванова, К.С. Банк // I Международная научно-практическая Интернет-конференция «Актуальные вопросы повышения конкурентоспособности государства, бизнеса и образования в современных экономических условиях» (Полтава, 14-15 февраля 2013 г.). – Режим доступа : http://www.confcontact.com/20130214_econ/3_ivanova.htm.

5. Касич А.О. Шляхи зменшення матеріаломісткості та рентабельності продукції вагонобудівних підприємств / Касич А.О., Чубка О.Ю. // *Науковий вісник Херсонського державного університету. Економічні науки.* – 2015. – Випуск 10. – С.99-103.

6. Конашук В.Л. Напрями та резерви раціонального використання ресурсів підприємства / В.Л. Конашук, О.О. Дусенко // *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії.* – 2014. – № 6. – С. 97-104.

7. Кравцова А.М. Системи та моделі управління запасами підприємства [Електронний ресурс] / А.М. Кравцова, О.А. Сісюк. – Режим доступа : http://www.rusnauka.com/10_NPE_2010/Economics/62512.doc.htm.

8. Стефанишин Л.С. Еволюція моделей управління матеріальними потоками / Л.С. Стефанишин // *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки.* – 2010. – № 4. – Т. 1. – С. 55-60.

9. Хаврук В.О. Аналіз систем управління запасами [Електронний ресурс] / В.О. Хаврук // *Вісник Національного транспортного університету.* – 2012. – № 26. – Ч. 2. – С. 313-324.

References.

1. Bandorina, L.M. Skorokhod, O.B. and Yakhchina, A.O. (2013), "Factor analysis additive model the use of material resources of the enterprise", *Jekonomika i upravlenie*, vol. 1, pp. 49-54.

2. Bondareva, I.A. (2001), "Improvement of material management as an aspect of entrepreneurship", *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika»*, vol.417, pp. 20-23.

3. Bubela, A.V. (2013), "Research of inventory management", *Visnyk Natsionalnoho transportnoho universytetu*, vol. 26, part 2, pp. 68-72.

4. Ivanova, K.V. and Bank, K.S. (2013), "Construction of the complex procedures cost optimization Consumers", International scientific and practical Internet-conference "Actual issues of improving the competitiveness of the state, business and education in today's economic conditions" (Poltava, February 14-15, 2013), [Online], available at: http://www.confcontact.com/20130214_econ/3_ivanova.htm.

5. Kasych, A.O. and Chubka, O.Yu. (2015), "Ways to reduce material consumption and product profitability wagons enterprises", *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, vol. 10, pp.99-103.
6. Konashchuk, V.L. and Dusenko, O.O. (2014), "Directions reserves and the rational use of resources of the enterprise", *Ekonomichni visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii*, vol. 6, pp. 97-104.
7. Kravtsova, A.M. and Sysiuk, O.A. "Systems and inventory management model enterprise", [Online], available at: http://www.rusnauka.com/10_NPE_2010/Economics/62512.doc.htm.
8. Stefanyshyn, L.S. (2010), "Evolution models material management", *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, vol. 4, no. 1, pp. 55-60.
9. Khavruk, V.O. (2012), "Analysis of inventory management", *Visnyk Natsionalnoho transportnoho universytetu*, vol. 26, part 2, pp. 313-324.

Стаття надійшла до редакції 20.11.2016 р.